

प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा

खण्ड-क अध्ययन सामग्री

१. परिचय

अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा ऐन, २०७५ अनुसार चार वर्ष (४८ महिना) उमेर पूरा भएका बालबालिकालाई कक्षा एकमा प्रवेश गर्नुभन्दा अगाडि, एक वर्ष अवधिको बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा केन्द्रित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रम लागू गरिनुपर्छ। यस कार्यक्रमका लागि नेपाल सरकार शिक्षा तथा खेलकुद मन्त्रालयबाट सरकारी अनुदानमा मुलुकभरि विद्यालय वा समुदायमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा वा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र/पूर्वप्राथमिक कक्षा (बोलीचालीमा बालविकास केन्द्र) सञ्चालित छन्। प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रहरू वर्षको १९२ दिन (३२ हप्ता), हप्ताको ६ दिन दैनिक ४ घण्टा ३० मिनेट सञ्चालन गरिन्छ।^{४५} यसका लागि शिक्षा विभाग बाट

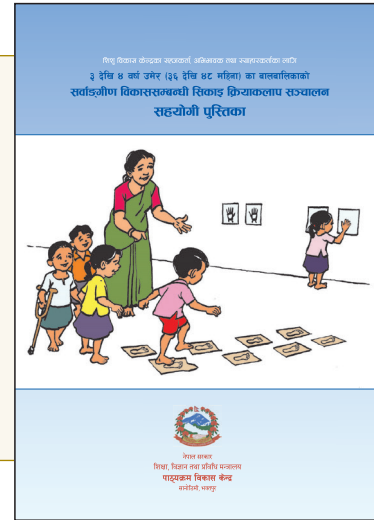

न्यूनतम मापदण्ड^{४६} तोकिएको छ भने पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७७ (परिमार्जन २०८२) विकास भई कार्यान्वयनमा आएको छ। बालबालिकाले हासिल गर्नुपर्ने प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड, २०६९ पनि कार्यान्वयनमै छ।

^{४५} प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७७

^{४६} राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्ड मार्गदर्शक पुस्तिका २०६७, प्रथम संशोधन २०७५ (शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको वेबसाइट वा स्थानीय शिक्षा शाखाबाट पाउन सकिन्छ।)

चार वर्ष पूरा नभएका बालबालिकालाई शारीरिक, सामाजिक, संवेगात्मक तथा बौद्धिक विकासका लागि शिशु विकास केन्द्र वा कार्यक्रमका रूपमा विद्यालय, निजी केन्द्र, वडा र समुदायमा चल्दै आइरहेको छ । यसका लागि पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट क्रियाकलाप पुस्तिका पनि प्रकाशित भएको छ ।

२. कक्षाकोठाको वातावरण

- बालविकास केन्द्रको बाहिरी र भित्री वातावरण न्यूनतम मापदण्डमा तोकेबमोजिम हुनुपर्दछ ।
- कक्षा कोठाको क्षेत्रफल उपस्थित बालबालिकालाई स्वतन्त्र रूपले बस्न, चल्न, खेलन तथा सुत्न पुग्ने, सुरक्षित र अपाङ्गता भएका बालबालिकाको पनि पहुँचमा हुनुपर्छ । बालबालिकालाई भुईँको चिसो र फोहोरले असर नपर्ने बसाइ व्यवस्थापन गरिएको हुनुपर्छ । धेरैजसो कक्षाकोठामा कार्पेट बिचछ्याउने चलन चलेको छ । तर विभिन्न अध्ययनले कार्पेट नियमित सफा गर्न गाह्रो हुँदा बालबालिकालाई श्वासप्रश्वासको समस्या तथा अन्य रोगहरू लाग्न सहज हुने पाइएको छ ।
- कक्षाकोठाभित्र कम्तीमा ६ ओटा सिकाइ क्षेत्र जस्तै भाषा सिकाइ, पूर्व गणित सिकाइ, विज्ञान सिकाइ, अभिनय वा नाटक, सिर्जना तथा कला, स्वावलम्बन सिप र निर्माण क्रियाकलाप सिकाइ क्षेत्र अनिवार्य हुनुपर्दछ । सिकाइ क्षेत्रहरू र खुल्ला दराजमा खेल सामग्रीहरू राखिएको हुन्छ । जसमा बालबालिका आफैँले सामानहरू भिक्ने र राख्ने गर्न सक्छन् ।
- कक्षाकोठा धेरै सजाउने भन्दा पनि व्यवस्थित गर्नुपर्छ । बालबालिकाको ध्यान भड्ग नहुने गरी भित्ताहरू ५० प्रतिशतसम्म मात्र सजाउनुपर्छ ।
- बाहिरको वातावरणमा घेराबारसहित, पिङ्ग, चिप्लेटी, चाकाचुली, करेसाबारी आदिको व्यवस्था हुनुपर्दछ ।

- ### 3. बालविकास केन्द्रमा गरिने क्रियाकलापहरू

बालबालीकको नाम :	बुढाको नाम :
उमेरको नाम :	
रोखकको नाम :	
बालबालीकको ठेगाना :	
पति :	उमेर :
उपहार :	तीत :
केही कार्यन सल्लाह/अनुभव वा त्यसको बिबरण :	
शिक्षकको नाम :	विद्यालय/प्राथमिक बालबालिका केन्द्रको नाम :
विद्यालयको नाम :	भूगर्भीय खडको नाम :

*सम्बन्धीत तथ्याङ्कहरू भर्ना गर्दा यो प्रश्नोत्तर विवरण सँगै भर्नुपर्ने छैन (यो तथ्याङ्क तालिका) । तथ्याङ्क तालिका सम्बन्धीत तथ्याङ्कहरू भर्ना गर्दा यो तथ्याङ्क तालिका सँगै भर्नुपर्ने छैन (यो तथ्याङ्क तालिका) ।

8. પ્રારંભિક સિકાઈ તથા વિકાસ માપદંડ

प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड, २०६९को एउटा प्रमुख उद्देश्य, कलिला बालबालिकाको स्याहार तथा सिकाइमा संलग्न अभिभावकहरू, प्रारम्भिक बालविकाससम्बन्धी विज्ञहरू तथा सबै समुदायका सदस्यहरूकाबिचमा ४ वर्षका बालबालिकाबाट के कस्ता जायज अपेक्षा गर्न सकिन्छ र ती कसरी पूरा गर्न सकिन्छ भन्ने बारे साझा छलफलका लागि एउटा साधन बनाउनु थियो । यसकाअनुसार ५ ओटा मुख्य क्षेत्रहरूलाई समेटेर बालबालिकाले हासिल गर्नुपर्ने मापदण्ड निर्माण गरिएको छ । जसमा बालबालिकाको शारीरिक विकास, सामाजिक तथा संवेगात्मक विकास, बौद्धिक विकास, भाषिक विकास र सांस्कृतिक विकास पर्दछन् ।

शारीरिक विकासमा हासिल गर्नुपर्ने मापदण्डहरू	सामाजिक तथा संवेगात्मक विकासमा हासिल गर्नुपर्ने मापदण्डहरू
● शरीरका स्थूल अङ्गहरूको तन्दुरुस्ती तथा समन्वयको प्रदर्शन गर्दछन् । ● सूक्ष्म मांसपेशीय अङ्गहरूको समन्वय र सञ्चालन गर्न सक्षम छन् । ● आँखा र औलाको समन्वय गरी देखाउन सक्षम छन् । ● विविध सामग्री र वस्तुहरूको ठिक नियमित रूपमा प्रयोग गर्न सक्षम छन् । ● आफ्नो इन्द्रिय अङ्गहरूको प्रयोग गरी खेल र सिक्न सक्छन् । ● स्वस्थ र शारीरिक रूपमा क्रियाशील र तन्दुरुस्त छन् ।	● परिचित साथी तथा वयस्कहरूसँग सौहार्द सम्बन्ध देखाउन सक्छन् । ● अपरिचित वयस्कहरूसँग सौहार्द सम्बन्ध देखाउन सक्छन् । ● आफ्नो परिचय दिन सक्छन् । ● दैनिक क्रियाकलापसम्बन्धी जिम्मेवारीहरू लिन सक्छन् । ● सबै किसिमका सिकाइ क्रियाकलापहरूमा भाग लिन्छन् । ● व्यक्तिगत तथा सामूहिक कार्य गर्न स्वनिर्भर हुनसक्छन् । ● घरका घरधन्दा र बालविकास केन्द्रको क्रियाकलापमा संलग्न रहन्छन् । ● समूहमा सामग्रीहरू लेनदेन गरी प्रयोग गर्ने र आफ्ना विचार एक आपसमा बाँड्ने गर्छन् । ● आफ्ना साथीहरू र वयस्कहरूसँग आवश्यकतानुसार उचित व्यवहार गर्छन् । ● परिचित र अपरिचित वातावरणमा घुलमिल हुनसक्छन् । ● स्वयंको बारेमा सचेतना देखाउँछन् । ● आफू र आफ्नो क्षमता प्रति गौरव देखाउँछन् ।
● व्यक्तिगत सरसफाइ गरेर देखाउन सक्छन् । ● आफ्नो वरिपरिको वातावरण सफा राख्न मद्दत गर्छन् । ● सुरक्षित रहने ज्ञान छ र हानिकारक वस्तुबाट टाढा रहने गरेका छन् । ● सन्तुलित भोजन खान्छन् ।	● अवस्थाअनुसार विभिन्न संवेगहरू प्रकट गर्छन् । ● अरूको भावना बुझेर सोहीअनुसार प्रतिक्रिया जनाउने गर्दछन् । ● विभिन्न अवस्थामा सुरक्षाको अनुभूति देखाउने गर्छन् । ● नयाँ अनुभवहरू तथा नयाँ कुराहरू सिक्न आत्मविश्वास प्रदर्शन गर्ने गर्दछन् । ● आफ्ना संवेगहरू सन्तुलित रूपमा प्रयोग गरेर देखाउन सक्दछन् ।

भाषिक विकासमा हासिल गर्नुपर्ने मापदण्डहरू	सांस्कृतिक विकासमा हासिल गर्नुपर्ने मापदण्डहरू
● अरूले बोलेको कुरा सुन्न र ठिकसँग जवाफ दिन सक्छन् । ● सजिला वाक्यहरूको प्रयोग गर्दै बोल्न सक्छन् । ● बालबालिकाले एक अर्का तथा चिनजानका ठुलो मान्छेसँग कुरा गर्न सक्छन् । ● पूर्वपढाइका सिपहरू देखाउन सक्षम हुने छन् । ● पूर्वलेखन सिपहरू (विभिन्न धर्सा एवं बुट्टाहरू) देखाउन सक्छन् ।	● विभिन्न व्यक्तिहरूको आ-आफ्नै आवश्यकता तथा फरक-फरक संस्कृति हुन्छन् भन्ने बुझ्ने छन् र तिनीहरूको आदर गर्ने छन् । ● बालबालिकाले हामी नेपाली हौं भन्ने बुझ्नेछन् । ● आफ्नो परिवारको साधारण मूल्य मान्यता बुझेर अनुशरण गर्न सक्छन् । ● आफ्नो समुदायको मूल्य मान्यता बुझेर अनुसरण गर्ने तथा बालविकास केन्द्रको दैनिक कार्यतालिकाको महत्त्व बुझेर अनुसरण गर्छन् ।

बौद्धिक विकासमा हासिल गर्नुपर्ने मापदण्डहरू

● खोज तथा अन्वेषण गर्न सक्छन् । ● समस्याको समाधान गर्न तथा अनुभवबाट आइपर्ने परिणामको अनुमान गर्न सक्छन् । ● सिकाइको विश्लेषण गर्दै प्राप्त निष्कर्षलाई भविष्यको सिकाइमा प्रयोग गर्छन् । ● आकार तथा नापको ज्ञान देखाउन सक्छन् । ● विभिन्न ज्यामितीय तथा अन्य आकारहरू चिन्न र तिनका बारेमा भन्न सक्छन् । ● विभिन्न वस्तुहरूलाई रङको आधारमा चिन्न र तुलना गर्न सक्छन् । ● वस्तुहरूको क्रम मिलाएर राख्न तथा वर्गीकरण गर्न सक्छन् । ● मौसमलाई हेरेर त्यसका बारेमा वर्णन गर्न सक्छन् ।	● आफ्नो वरपर प्रयोग हुने केही औजार उपकरण तथा वस्तुहरू छुट्याउन सक्छन् । ● आफ्नो ठाउँमा पाइने विभिन्न प्रकारको यातायातका साधनहरूको वर्णन गर्न सक्छन् । ● दिशा र निर्देशन बुझ्न र प्रयोग गर्न सक्छन् । ● दुरीको ज्ञान देखाउन र प्रयोग बुझ्न सक्छन् । ● वस्तुको स्थान र अवस्थितिको बारेमा बुझ्न सक्छन् । ● विभिन्न समयमा गरिने विभिन्न कामहरूबारे कुराकानी गर्न सक्छन् । ● हरेक दिनको समयलाई विभिन्न समयमा छुट्याउन सक्छन् । ● १ देखि १० सम्मको अङ्क पहिचान र गन्ती गर्न सक्षम छन् ।
● सूर्य, चन्द्रमा, तारा र आकाशको वर्णन गर्न सक्छन् । ● शरीरका अङ्गहरूको नाम भन्न सक्छन् । ● सजीव र निजीव वस्तुहरू छुट्याउन सक्छन् । ● जीवित वस्तुहरूका विभिन्न वासस्थान हुन्छन् भन्ने जान्न र बुझ्न सक्छन् । ● दैनिक प्रयोग हुने वस्तुहरू (धातुका वस्तु र अन्य) चिन्न र तिनलाई वर्णन गर्न सक्छन् । ● पानीको गुणबारे बताउन सक्छन् ।	● उचाइ, लम्बाइ, तौल र आयतन (मात्रा) को अवधारणा बुझ्न र प्रदर्शन गर्न सक्छन् । ● विभिन्न सामग्रीको प्रयोग गरेर विभिन्न वस्तु र आकार बनाउन र चित्र कोर्न सक्छन् । ● आफ्नो परिकल्पना नाटक तथा अभिनयमा प्रयोग गर्न सक्छन् । ● वास्तविकता र परिकल्पनामा हुने भिन्नता छुट्याउन सक्छन् । ● सङ्गीतका विभिन्न सामग्री तथा आवाज प्रयोग गरेर सङ्गीत बनाउन सक्छन् ।

माथि उल्लिखित सूचकहरूबाट के बुझिन्छ भने बालविकास केन्द्र वा प्राथमिक कक्षाका बालबालिकाले साधारणतः अभिभावकले सोच्ने क, ख, ग, A-B-C-D, वा सङ्ख्या भन्दा अरू धेरै कुराहरू सिक्नुपर्छ । विभिन्न अनुसन्धानअनुसार, बालबालिकाले सिक्ने अन्य विकासात्मक पक्ष जीवनभरि काम लाग्ने गरेको पाइन्छ । त्यसैले बालबालिकालाई सर्वाङ्गीण अर्थात् शारीरिक, सामाजिक तथा संवेगात्मक, बौद्धिक, भाषिक र सांस्कृतिक विकासको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । प्रारम्भिक बालविकासको लक्ष्य बालबालिकालाई चाँडै पढ्न-लेख्न सिकाउनु मात्र होइन, जिज्ञासा, आत्मविश्वास, सहयोग, आत्मनियन्त्रण र समस्या समाधान गर्ने क्षमता विकास गर्नु पनि हो ।

५. अभिभावकको भूमिका

- प्रारम्भिक बालविकासमा अभिभावकको ठूलो भूमिका हुन्छ । त्यसैले न्यूनतम मापदण्ड, पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डले बालविकास केन्द्रमा अभिभावकको सहयोग तथा संलग्नता खोजेको छ ।

- अभिभावकले आफ्नो विज्ञता र दक्षता अनुरूप बालविकास केन्द्रलाई सघाइदिनुपर्छ । बालबालिकालाई विभिन्न स्थानीय ज्ञान तथा सिप दिने, कथा सुनाउने गर्नुपर्दछ । विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सहयोग गरिदिनुपर्छ ।
- न्यूनतम मापदण्डअनुसार एउटा बालविकास केन्द्रमा राख्न सकिने भनेको अधिकतम २५ बालबालिका मात्र हो । त्यसमा पनि एकजना शिक्षकले धेरै बालबालिका हेर्न गाह्रो हुने भएकाले अभिभावकले यसमा पालैपालो शिक्षकको सहयोगी बनेर सहयोग गरिदिनुपर्छ ।
- बालविकास केन्द्रको न्यूनतम मापदण्ड पूरा हुने गरी विभिन्न स्थानीय खेलौना बनाइदिने तथा बालबालिकाको बसाइ व्यवस्थापन राम्रो बनाउनुपर्छ ।
- हरेक दिन बालबालिकालाई सफासुगन्ध बनाई, खाना खुवाएर निर्धारित समयमा केन्द्रमा पुऱ्याउनुपर्छ । दिउँसो आवश्यक पर्ने खाजा र पानीको व्यवस्था गर्नुपर्छ ।
- शिक्षकबाट नियमित रूपमा प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास प्रगति विवरण बुझेर लिनुपर्छ र आवश्यक रूपमा बालबालिकालाई घरमा पनि सिकाइ तथा विकास क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।^{४०}

जान्नैपर्ने तथ्यहरू

- चार वर्ष (४८ महिना) उमेर पूरा भएका बालबालिकाका लागि कक्षा एकमा प्रवेश गर्नुभन्दा अगाडि, एक वर्ष अवधिको बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र/पूर्वप्राथमिक कक्षा (बोलीचालीमा बालविकास केन्द्र) मार्फत सञ्चालित छन् ।
- केन्द्र सञ्चालनलाई व्यवस्थित बनाउन न्यूनतम मापदण्ड, प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड रहेको छ । बालविकास केन्द्रको बाहिरी र भित्री वातावरण न्यूनतम मापदण्डमा तोकेबमोजिम हुनुपर्दछ ।
- पाठ्यक्रमकाअनुसार साढे ४ घण्टाको समयभित्र आधारभूत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, विषयगत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, मनोरञ्जन, बाह्य खेल र आराम गर्ने तथा खाजा खाने समय मानिएको छ ।
- प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डअनुसार बालविकास केन्द्र वा पूर्वप्राथमिक कक्षाका बालबालिकाले साधारणतः अभिभावकले सोच्ने क, ख, ग, A-B-C-D, वा सङ्ख्या भन्दा अरू धेरै कुराहरू सिक्नुपर्छ । विभिन्न अनुसन्धानअनुसार, बालबालिकाले सिक्ने अन्य विकासात्मक पक्ष जीवनभरि काम लाग्ने गरेको पाइन्छ ।
- प्रारम्भिक बालविकासमा अभिभावकको ठूलो भूमिका हुन्छ । त्यसैले न्यूनतम मापदण्ड, पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डले बालविकास केन्द्रमा अभिभावकको सहयोग तथा संलग्नता खोजेको छ ।

^{४०} विस्तृतमा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रममा रहेका बालबालिकाका लागि प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास प्रगति विवरणमा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कन स्रोत पुस्तिका, २०७९ हेर्नुहोस् ।

खण्ड-ख सहजीकरण निर्देशिका

उद्देश्य: सहभागीहरू सक्षम हुने छन्: (क) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा र प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको बारेमा आधारभूत जानकारी हासिल गर्ने र (ख) आफ्नो क्षमताअनुसार प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रलाई सहयोग गर्ने ।

सहजकर्ताले अगाडिको पाठमा के सिकेका थियौं र सो ज्ञान सिपले आफू र घर परिवारमा के के परिवर्तन गर्नुभयो भनी पुनरावलोकन गर्नुहोस् ।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

सहजकर्ताले आजको विषयको छोटो परिचय दिएपछि अभिभावकहरूसँग निम्नानुसार प्रश्न गरी छलफल गर्नुहोस् । अभिभावकका उत्तरहरूलाई सकारात्मक तरिकाले स्वीकार गर्नुहोस् । सहभागीले बोलेपछि ताली बजाउने, आँखा जुधाएर, हँसिलो मुख लगाएर उनीहरूको बोलीलाई सही थाप्ने गर्नुहोस् । साथै छलफलमा आफूले जानेका स्थानीय कुराहरू पनि थप्दै जानुहोस् ।

हाम्रो समुदायका बालविकास केन्द्र कस्ता छन् ? हामीले यसको लागि के कस्तो सहयोग गरेका छौं ?

स समस्या विश्लेषण

क्रियाकलाप

सहभागीहरूलाई चार समूहमा बाँड्नुहोस् । दुई समूहलाई बालविकास केन्द्रको भित्री वातावरण र दुई समूहलाई बाहिरी वातावरण कस्तो हुनुपर्छ र यसको सुधारमा अभिभावकले के कस्तो सहयोग गर्न सक्छन् भनी छलफल गराउनुहोस् । सहजकर्ताले अध्ययन सामग्री तथा आवश्यक रूपमा शिक्षा विभाग/ शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको वेबसाइट वा स्थानीय शिक्षा शाखाबाट न्यूनतम मापदण्ड लिएर समूह कार्यमा सहयोग गरिदिनुहोस् । छलफलपछि समूहगत रूपमा छलफल गरी प्रस्तुत गराउनुहोस् ।

स सन्देश

सहजकर्ताले “आज हाम्रो नानी/बाबुले के भनिरहेका छन् ? सुन्नुहोस् त” भनेर सबैलाई शान्त हुन अनुरोध गर्नुहोस् । बालसन्देशलाई सबैले सुन्ने गरी पढ्नुहोस् वा पढ्न सक्ने अभिभावकलाई पढ्न दिनुहोस् :

बालसन्देशः म बालविकास केन्द्रमा खेल, गीत र अन्य कुराबाट धेरै सिक्छु र कक्षा एकमा जान तयार हुन्छु ।

सहभागीहरूलाई भएका कार्डको सङ्ख्या (कम्तीमा ३ समूह) अनुसार समूह विभाजन गरेर चित्र अवलोकन गराउनुहोस् । चित्रमा “के के देख्नुभयो ?” समूहगत रूपमा छलफल गरी भन्न लगाउनुहोस् ।

माथिका छलफलमा छुटेका र अध्ययन सामग्रीमा भएको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाको महत्त्व, केन्द्रको व्यवस्थापन आदि विषयमा सरल रूपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् । सहभागीको बुझाइको स्तर अनुसार आवश्यक परे स्थानीय भाषामा पनि स्पष्ट गरिदिनुहोस् । अभिभावकलाई यस विषयमा भएको जानकारी राख्ने अवसर दिनुहोस् । निम्न मुख्य सन्देशहरू पढेर सुनाउनुहोस् :

- चार वर्ष (४८ महिना) उमेर पूरा भएका बालबालिकाका लागि कक्षा एकमा प्रवेश गर्नुभन्दा अगाडि, एक वर्ष अवधिको बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र/पूर्वप्राथमिक कक्षा (बोलीचालीमा बालविकास केन्द्र) मार्फत सञ्चालित छन् ।
- केन्द्र सञ्चालनलाई व्यवस्थित बनाउन न्यूनतम मापदण्ड, प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड रहेको छ । बालविकास केन्द्रको बाहिरी र भित्री वातावरण न्यूनतम मापदण्डमा तोकेबमोजिम हुनुपर्दछ ।
- पाठ्यक्रमका अनुसार साढे ४ घण्टाको समयभित्र आधारभूत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, विषयगत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, मनोरञ्जन, बाह्य खेल र आराम गर्ने तथा खाजा खाने समय मानिएको छ ।
- प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड अनुसार बालविकास केन्द्र वा पूर्वप्राथमिक कक्षाका बालबालिकाले साधारणतः अभिभावकले सोच्ने क, ख, ग, A-B-C-D, वा सङ्ख्या भन्दा अरु धेरै कुराहरू सिक्नुपर्छ । विभिन्न अनुसन्धान अनुसार, बालबालिकाले सिक्ने अन्य विकासात्मक पक्ष जीवनभरि काम लाग्ने गरेको पाइन्छ ।
- प्रारम्भिक बालविकासमा अभिभावकको ठुलो भूमिका हुन्छ । त्यसैले न्यूनतम मापदण्ड, पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डले बालविकास केन्द्रमा अभिभावकको सहयोग तथा संलग्नता खोजेको छ ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ सोध्नुहोस् ।
अभिभावकका प्रतिक्रियाहरू सुनेपछि निम्न उदाहरणहरू आफूले पढेर अभिभावकलाई सुनाउनुहोस् ।

म आजैबाट बालविकास केन्द्रलाई राम्रो बनाउन सहयोग गर्छु ।

म आजैबाट अन्य अभिभावकहरूलाई पनि बालविकास केन्द्रको अवलोकन र सहयोग गर्न अनुरोध गर्छु ।

म आजैबाट साना बालबालिकालाई कखरा रटाउनुभन्दा विकासात्मक क्रियाकलापमा जोड दिन्छु ।

स समीक्षा

तातो आलु खेल वा त्यस्तै रमाइलो कुनै खेल खेलाउँदै सहभागीलाई पालैपालो आज सिकेको कुनै एउटा कुरा भन्न लगाउनुहोस् । केही सहभागीबाट मुख्य सन्देशका कुराहरू आएको सुनिश्चित गरेपछि सत्र सक्नुहोस् ।

ઠ બાલવિકાસ કેન્દ્રમા રેલ, ળીત ર અન્ય કુરાબાટ
ઘેરૈ સિવધુ ર કક્ષા ઇકમા જાન તયાર હુનધુ ।

(३१) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा

उद्देश्य: सहभागीहरू सक्षम हुने छन्: (क) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा र प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको बारेमा आधारभूत जानकारी हासिल गर्न र (ख) आफ्नो क्षमताअनुसार प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रलाई सहयोग गर्न ।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

अभिभावकहरूसँग निम्न प्रश्नअनुसार छलफल गर्नुहोस् :

हाम्रो समुदायका बालविकास केन्द्र कस्ता छन् ? हामीले यसको लागि के कस्तो सहयोग गरेका छौं ?

स समस्या विश्लेषण

क्रियाकलाप

सहभागीहरूलाई चार समूहमा बाँड्नुहोस् । दुई समूहलाई बालविकास केन्द्रको भित्री वातावरण र दुई समूहलाई बाहिरी वातावरण कस्तो हुनुपर्छ र यसको सुधारमा अभिभावकले के कस्तो सहयोग गर्न सक्छ छलफल गराउनुहोस् ।

स सन्देश

माथिका छलफलमा छुटेका र अध्ययन सामग्रीमा भएको प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षाबारे सहभागीहरूलाई थप स्पष्ट गरिदिनुहोस् ।

यसपछि सहभागीहरूलाई चित्रकार्ड अवलोकन गराउनुहोस् र चित्रमा “के के देख्नु भयो ?” भन्न लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

निम्न मुख्य सन्देशहरू पढेर सुनाउनुहोस् :

- चार वर्ष (४८ महिना) उमेर पूरा भएका बालबालिकाका लागि कक्षा एकमा प्रवेश गर्नुभन्दा अगाडि, एक वर्ष अवधिको बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा आधारित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा प्रारम्भिक बालविकास केन्द्र/पूर्वप्राथमिक कक्षा (बोलीचालीमा बालविकास केन्द्र) मार्फत सञ्चालित छन् ।
- केन्द्र सञ्चालनलाई व्यवस्थित बनाउन न्यूनतम मापदण्ड, प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्ड रहेको छ । बालविकास केन्द्रको बाहिरी र भित्री वातावरण न्यूनतम मापदण्डमा तोकेबमोजिम हुनुपर्दछ ।
- पाठ्यक्रमका अनुसार साढे ४ घण्टाको समयभित्र आधारभूत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, विषयगत सिप सिकाइ क्रियाकलाप, मनोरञ्जन, बाह्य खेल र आराम गर्ने तथा खाजा खाने समय मानिएको छ ।
- प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डअनुसार बालविकास केन्द्र वा पूर्वप्राथमिक कक्षाका बालबालिकाले साधारणतः अभिभावकले सोच्ने क, ख, ग, A-B-C-D, वा सङ्ख्या भन्दा अरु धेरै कुराहरू सिक्नुपर्छ । विभिन्न अनुसन्धानअनुसार, बालबालिकाले सिक्ने अन्य विकासात्मक पक्ष जीवनभरि काम लाग्ने गरेको पाइन्छ ।
- प्रारम्भिक बालविकासमा अभिभावकको ठूलो भूमिका हुन्छ । त्यसैले न्यूनतम मापदण्ड, पाठ्यक्रम र प्रारम्भिक सिकाइ तथा विकास मापदण्डले बालविकास केन्द्रमा अभिभावकको सहयोग तथा संलग्नता खोजेको छ ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ, सोध्नुहोस् ।

स समीक्षा

तातो आलु खेल खेल्दै पालैपालो सहभागीलाई आज सिकेको कुनै एउटा कुरा भन्न लगाउनुहोस् ।